

Jan Wiśniewski

"Program chrystianizacji Afryki w XIX wieku (na przykładzie misji Ojców Białych)", Andrzej Miotk, Olsztyn 2009 : [recenzja]

Studia Elbląskie 11, 405-408

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. dr Andrzej Miotka SVD, *Program chrystianizacji Afryki w XIX wieku (na przykładzie misji Ojców Białych)*, Studio Poligrafii Komputerowej „SQL” s.c., Olsztyn 2009 (s. 402).

Chrystusowy nakaz „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu, aż do skończenia świata” sprawił, że Jego Kościół jest z natury misyjny. Każda działalność przedstawicieli Kościoła wynikała z tego imperatywu, stając się siłą napędową rozwoju chrześcijaństwa na wszystkich kontynentach aż po dzień dzisiejszy. Niemal wszystkie opracowania o. dr. Andrzeja Miotka odsłaniają ten wysiłek misyjny przedstawicieli Kościoła.

TREŚĆ ROZPRAWY

Praca o. A. Miotka dobrze wpisuje się w problematykę badawczą, którą można określić jako historia misji na świecie. W prezentowanym opracowaniu skoncentrował się bowiem na omówieniu działań misyjnych, czyli chrystianizacji Afryki w XIX w., na przykładzie ojców białych. To o tyle ważne zagadnienie, ponieważ wówczas „po raz pierwszy przyjmują one formę programów chrystianizacji, dążących do globalnego i metodycznego rozwiązania kwestii chrystianizacji tego kontynentu, z uwzględnieniem trudnych uwarunkowań tego praktycznie zapomnianego przez świat ładu, który w latach 80. XIX wieku stał się priorytetowym celem kolonializmu europejskiego” (s. 9). Wprawdzie zgromadzenia: duchaczy (1848), misjonarzy lyońskich (1856) i kombonianów (1867) wyprzedziły nieco założonych przez kard. Charlesa Lavigèrie ojców białych, ale jego program chrystianizacji misyjnej, pośród znaczących założeń wspomnianych zgromadzeń, przynosił szczególnie owoce, a założyciel okazał się znamienitą postacią, która wysunęła się zdecydowanie na czoło w pracy misyjnej.

Autor skonstruował jasny i przejrzysty plan rozprawy, dzięki czemu mógł dobrze (aby nie powiedzieć drobiazgowo) odpowiedzieć na postawione pytania badawcze. W obszernym wstępie wskazał na znaczenie i celowość podejmowanej problematyki, a także zakres i stan badań, przypominając, że „w odniesieniu do sytuacji ogólnej misji chrześcijańskich w Afryce XIX wieku dysponujemy kilkoma opracowaniami historii chrześcijaństwa w Afryce...”. Poza wskazaniem nielicznej literaturze obcojęzycznej na ten temat, mógł podać tylko jedno tłumaczenie polskie Josepha Parriera z Paryża, które opublikowano pod tytułem „Człowiek, który wierzył w przyszłość. Kardynał Lavigèrie 1825–1892, Kraków 1996. Następnie

w rozdziale I. omówił „sytuację polityczno-religijną Afryki w XIX wieku”, w rozdziale II. przedstawił „koncepcję i programy katolickich misji afrykańskich” w tym okresie. To omówienie zagadnień wprowadzających w istotę opracowania. Nie oznacza to, że należy je traktować jako mało znaczące, wprost przeciwnie zapoznaje w nich czytelnika z dziejami chrześcijaństwa starożytnego w północnej Afryce, które upadło wskutek najazdu arabskiego. Na tym tle autor mógł dopiero ukazać wysiłek misyjny w XIX w., przynoszący pozytywne skutki w okresie rozwijającego się kolonializmu, który pomagał, ale także szkodził pracy misjonarzy. Autor zaprezentował w tej części opracowania programy misyjne Franciszka Libermanna, Melchiora de Brésillaka oraz Daniela Comboniego, którzy wyprzedzili działania ojców białych na terenie Afryki. Następnie, w rozdziale III ukazał postać Karola Lavigèrie, jego „kariery w Kościele”, a następnie jako założyciela ojców białych, jego charyzmat i rozwój, a wreszcie zasady, zgodnie z którymi prowadzono dzieło misyjne w Afryce. Wielorakość idei i nowych pomysłów kardynała i jego misjonarzy, poszukujących nowych sposobów dotarcia do Afrykanów z Ewangelią i sakramentami, wprowadza w zdumienie. Konsekwentnie, w więc rozdziale IV autor zapoznaje czytelnika z realizacją przyjętych zasad misyjnych w praktyce, z omówieniem „specyfiki zaangażowania misyjnego” w każdym newralgicznym zakresie życia Afrykanów. „Ojcowie biali w realizacji tej strategii na tle innych zgromadzeń zanotowali znaczące osiągnięcia”, chociaż nie do końca udało się wprowadzić w życie wszystkich założeń kardynała, zwłaszcza takich jak: wychowanie i wykształcenie rodzimego kleru, czy przygotowanie (wykształcenie) katechistów-lekarzy.

Jasne przedstawienie tematu przyjętego do realizacji było możliwe dzięki szerokiej kwerendzie źródłowej oraz głębokiej analizie i dobremu opanowaniu przez autora dużej ilości źródeł rękopiśmiennych (36) zgromadzonych w Archiwum Kongregacji Rozkrzewiania Wiary oraz Archiwum Misji Afrykańskich, a także źródeł drukowanych (125 pozycji). Zebranie i scharakteryzowanie dotychczasowej literatury przedmiotu, z imponująco obfitym wykazem bibliografii różnorodnej, tylko pozornie wydaje się być formalnością, ale w rzeczywistości stanowi ono cenne i nieodzowne ogniwo zrozumienia dotychczasowego stanu wiedzy o badanym przedmiocie. Dzięki temu czytelnik otrzymał do ręki pracę, zawierającą mnóstwo nieznanych szczegółów, dotyczących prowadzenia misji afrykańskich w XIX w., ponieważ niedostępnych w polskiej literaturze.

Temat opracowany przez o. dr. A. Miotka pojawiał się wprawdzie w literaturze europejskiej, ale jest mało znany polskiemu czytelnikowi, z braku rodzimych opracowań. Stąd też to opracowanie może rościć sobie pretensje do pierwszej w języku polskim próby zaprezentowania pracy chrystianizacyjnej na kontynencie afrykańskim w XIX w., kiedy to silna ekspansja kolonialna powodowała, że „misionarze byli często manipulowani przez europejskich mężów stanu dla swoich ambicji i celów świeckich” (s. 67). Praca o. A. Miotka obrazuje nie tylko wysiłek misjonarzy, aby ludy Afryki przyjęły Ewangelię, ale także ujawnia, jak wielki był wkład ludzi Europy nad podniesieniem poziomu kulturalnego Afrykańczyków. Tego trudu na rzecz ludności tubylczej nie da się podważyć, chociaż obecnie niektórzy kwestionują wkład Europy w rozwój społeczności innych kontynentów. Autor umiejętnie połączył dwa elementy, z jednej strony ukazując negatywne

aspekty obecności europejskiej w Afryce, a z drugiej strony podkreślił niemal heroiczną pracę i ofiarność misjonarzy europejskich, którzy z założenia troszczyli się nie tylko o zbawienie ludów afrykańskich, ale także o ich dobro doczesne. To wszystko sprawia, że omawiana praca należy ocenić jednoznacznie pozytywnie.

POZOSTAŁY DOROBEK NAUKOWY

O. A. Miotk otrzymał solidne przygotowanie do pracy naukowej, studiując na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie oraz w Wyższej Szkole Filozoficzno-Teologicznej w Sankt Augustin. Po uzyskaniu doktoratu opublikował 55 prac naukowych, popularnonaukowych i recenzji, w tym 3 książki, 1 redakcja książki, 3 recenzje książek. Jego problematyka badawcza obraca się niemal wyłącznie wokół misji, metod misyjnych, przygotowania do pracy misyjnej oraz organizacji i osób, które wywarły szczególnie wpływ na dzieło misyjne. Nie zauważono w tej pracy kryterium ograniczającego badania, ponieważ autor pisał na temat dzieł misyjnych na wszystkich kontynentach, a zakresie czasowym od średniowiecza po czasy współczesne. Najpierw opublikował w języku niemieckim pracę doktorską, którą zaprezentował w streszczeniu w j. polskim („Nurt SVD” w 1999). Owocem zorganizowanego w listopadzie 2002 r. sympozjum misjologicznego w Misyjnym Seminarium Duchownym Księży Werbistów w Pieniężnie była praca „Misjologia XXI wieku w 20 rocznicę śmierci Ojca Feliksa Zapłaty SVD — twórcy misjologii w Polsce” (Warszawa 2004), którą redagował. Bezpośrednią zapowiedzią prezentowanej rozprawy była publikacja popularnonaukowa pod tytułem „Aż na krańce świata. Popularna historia misji” (Warszawa 2005). To opracowanie „wprowadza nas w świat, który możemy zrozumieć jedynie z religijnego punktu widzenia. Autor nie chce niczego usprawiedliwiać, nawet jeśli coś w tych wydarzeniach zasługuje na krytyczną ocenę i surowy osąd” (Ks. J. Piotrowski, Słowo wstępne, s. 6). To panoramiczne spojrzenie na działalność misyjną Kościoła na przestrzeni XX wieków, autor ukazał przede wszystkim poprzez prace wielkich i charyzmatycznych misjonarzy. Opracowanie oparto na bogatej bibliografii polskojęzycznej i obcojęzycznej (angielska, niemiecka, francuska, włoska). Na pierwszy rzut oka wydaje się, że kolejna praca o. A. Miotka, zatytułowana „Z moi tateczně. Dzieje Miotków z Olszowego Błota” (Studio Poligrafii Komputerowej „SQL”, Olsztyn 2009), bardzo odbiega o zakresu badań przez niego podejmowanych, ale w rzeczywistości jest inaczej. Autor opracował ją po kwerendzie źródłowej w 6 archiwach: diecezjalnym w Pelplinie, Państwowym w Gdańsku i jego oddziale w Gdyni, a także w archiwach parafialnych w Strzeczcu, Sianowie, Sierakowicach. Istotnym było sięgnięcie do „żywych źródeł historii”, czyli do 46 świadków, których „wykorzystanie” było niejako nagłą sprawą, ponieważ bardzo szybko znikają poprzez śmierć, zabierając bogactwo tradycji i życia religijnego do grobu. Autor ukazał czytelnikowi środowisko, ród, w którym zrodziły się powołania do pracy kapłańskiej, apostołskiej i misyjnej: 3 siostry zakonne i 3 kapłańskie (werbista, pasjonista, ksiądz diecezjalny), podejmujący wcześniej i obecnie trud głoszenia Ewangelii.

Dorobek naukowy o. A. Miotka to 46 artykułów (ok. 800 stron druku) można pogrupować przynajmniej ze względu na problematykę, okres omawianego problemu, a także przestrzeń obejmującą badane zagadnienie. Oprócz uwzględnienia takich okresów dziejowych jak okres starożytności chrześcijańskiej i średniowiecza, nowożytny i XIX–XX wieku, na szczególną uwagę zwracają zagadnienia dotyczące Zgromadzenia Słowa Bożego, w tym jego Założycielom, a także charyzmatowi misyjnemu. Autor, będąc werbistą, szereg artykułów poświęcił ukazaniu pracy misyjnej misjonarzy werbistów pochodzenia polskiego. Wreszcie też, co bardzo istotne, zajmował się problemami wychowania młodego pokolenia misjonarzy, m.in. ich formacją duchową, intelektualną i misyjną, z uwzględnieniem dokumentów Kościoła. Warto podkreślić, że w tych opracowaniach autor zawsze poruszał jakieś aspekty historii misji każdego kontynentu: Afryki (m.in. Etiopii, Kongo), Ameryki Północnej i Ameryki Południowej (Meksyk), Azji (Chiny, Indie, Tajwan), z wyjątkiem Australii. Autor badał ogólne zagadnienia misyjne, jak również szczegółowe. Należy podkreślić, że niemal wszystkie artykuły o. A. Miotka opracował na podstawie obcojęzycznych źródeł drukowanych i literatury przedmiotu, niejako „krasząc” je literaturą polskojęzyczną. Nie dlatego, że żywi niechęć do tej ostatniej, ale z powodu jej braku. W ten sposób nie tylko zapoznał czytelnika z nową publikacjami zagranicznymi, ale dostarczył nowych informacji zainteresowanym zagadnieniami misyjnymi, także w ujęciu historycznym, szerokiemu gremium. Łatwo zauważyć, że problematyka misyjna, dotycząca Werbistów polskich opracowano w oparciu o teksty i źródła publikowane niemal wyłącznie w języku polskim. O. A. Miotk publikował wyniki swoich badań w następujących periodykach: *Nurt SVD*, w pracach zbiorowych, *Collectanea Theologica*, *Annales Missiologici Posnanienses*, *Studia Warmińskie*, a także w *Forum Teologiczne*, *Saeculum Christianum*, *Studia Elbląskie*, *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*, *Światło Narodów*, kwartalnik *Papieska Unia Misyjna*, *Zeszyty Teologiczne*, *Życie Konsekrowane*.

Wkład badawczy o. A. Miotka w zakresie historii misji i misjologii jest widoczny i znaczący, ponieważ Jego dorobek naukowy w tym zakresie publikowany w języku polskim należy zaliczyć do niezbyt licznych, dlatego można niemal z pewnością stwierdzić, że obecnie jest najlepszym znawcą historii misji w Polsce.

Ks. Jan Wiśniewski